

Ginter Dzierżon

Wpływ organicznej impotencji kobiecej na nieważność małżeństwa w świetle wyroku Roty Rzymskiej c. Pinto z 27.10.1995 r.

Ius Matrimoniale 5 (11), 211-216

2000

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

ks. Ginter Dzierżon

Wpływ organicznej impotencji kobiecej na nieważność małżeństwa w świetle wyroku Roty Rzymskiej c. P. V. Pinto z 27. 10. 1995 r.

Wstęp

Prawodawca kościelny w kan. 1055 § 1 kpk z 1983 r. podkreśla, iż małżeńskie przymierze skierowane jest ze swej natury do zrodzenia i wychowania potomstwa. Tak pojęta natura małżeństwa zakłada zdolność do podjęcia aktów skierowanych do przekazania życia. Stąd też w myśl kan. 1084 § 1 kpk z 1983 r. impotencja uprzednia i trwała, czy to ze strony mężczyzny czy kobiety, czy to absolutna czy względna, stanowi przeszkodę do zawarcia małżeństwa.

W praktyce sądowej o wiele częstszym zjawiskiem staje się niemoc płciowa mężczyzn aniżeli kobiet. Stąd też z zainteresowaniem należy przyjąć orzeczenie rotalne c. P. V. Pinto z 27. 10. 1995 r., w którym tenże wybitny audytor rotalny skoncentrował swą uwagę na zagadnieniu organicznej impotencji kobiecej¹.

1. Przebieg sprawy

A. i E. strony procesu, w dniu 2. 12. 1976 r. zawarli związek małżeński. Powodem tej decyzji była upozorowana ciąża dziewczyny. Życie małżonków z jednej strony przebiegało nadzwyczaj spokojnie. Mąż będąc bowiem marynarzem często przebywał poza domem. Z drugiej zaś strony ich współżycie seksualne nastroczało jednak poważnych trudności ze względu na anomalie anatomiczne w organizmie kobiety. Tej sytuacji nie zmieniły również interwencje medyczne.

¹ Zob. Dec c. Pinto z 27. 10. 1995 r. RRD 87: 1995 s. 588 – 594.

Wspólnota małżeńska rozpadła się po 12 latach, ponieważ mąż poznał oraz pokochał inną kobietę. On to też wniósł prośbę do Ojca św. o łaskę dyspensy *super rato*. Dyspensa nie została jednak udzielona ze względu na trudności natury prawnej. Kongregacja do Spraw Dyscypliny Sakramentów skierowała sprawę na wokandę sądową Roty Rzymskiej.

W dniu 22. 11. 1990 r, powód wniósł skargę powodową do tegoż trybunału. Turnus rotalny w dniu 4. 12. 1990 r, ustaliwszy zakres sporu z tytułów impotencji po stronie pozwanej oraz błędu co do osoby lub przymiotu osoby po stronie powoda, pragnął jednocześnie ustalić czy istnieje słuszna przyczyna co do udzielenia dyspensy od małżeństwa ważnie zawartego a niedopełnionego?

Sędziowie rotalni w dniu 17. 02. 1995 r, orzekli nieważność małżeństwa z tytułu niemocy płciowej po stronie kobiety W myśl kan. 1682 § 1 kpk z 1983 r, sprawa z urzędu trafiła do kolejnego turnusu rotalnego, który pod przewodnictwem P. V. Pinty rozpatrzył ją w trybie zwyczajnym. W dniu 27. 10. 1995 r, wydano decyzję *pro nullitate*.

2. Stan prawny

Przeszkoda impotencji pochodzi z prawa naturalnego. Audytor rotalny reflektując nad naturą niemocy płciowej zwrócił uwagę, iż stanowi ona *impedimentum matrimonium dirimens* jeżeli jest trwała, uprzednia oraz moralnie pewna. W myśl bowiem kan. 1084 § 2 kpk z 1983 r, w przypadku wątpliwości co do jej istnienia nie należy orzekać nieważności małżeństwa.

Pod pojęciem impotencji płciowej należy rozumieć niemożliwość penetracji pochwy kobiety przez narząd męczyzny, wynikająca bądź to z defektów natury anatomicznej, bądź też z anomalii funkcjonalnych fizycznych lub leż psychicznych².

Trudności w prezentowanej sprawie wynikały z nieprawidłowości rozwoju narządów kobiety. Zdaniem ponensa sprawy wada ta może

² Tamże s. 589. Czytamy tutaj: „Sane attendendum est ad rectam impotentiae canonicae notionem, quae habetur quando nulla adsit capacitas coeundi seu impossibilitas viri membri penetrandi in vaginam mulieris, sive ex defectu anatomico seu genitalium organico profluit, sive ex anomalia functionalis, physica vel psychica”.

wynikać bądź to z niedrożności kanalizacji pochwy (*athresia vaginalis*) lub też z zahamowania rozwoju narządu (*aplasia seu agenesis vaginalis*)³.

W myśl doktryny pożycie małżeńskie powinno być aktem ludzkim (kan. 1061 § 1 kpk z 1983 r.). Stąd też jego natura domaga się spełnienia następujących warunków, a mianowicie: istnienie genitaliów, możliwość dokonania naturalnej kopulacji oraz istnienia zdolności do prokreacji (kan. 1055 § 1 kpk z 1983 r.; 1061 § 1 kpk z 1983 r.). Audytor rotalny nawiązując do Deklaracji Kongregacji Św. Officjum z dnia 12. 02. 1941 r. podkreślił, iż dla spełnienia tych wymogów wystarczy, aby mężczyzna spenetrował pochwę kobiety choćby w sposób niedoskonały, dokonując w sposób naturalny przynajmniej częściowej seminacji⁴. Reflektując nad treścią tego dokumentu stwierdził on, iż prawodawca kościelny nie sprecyzował w nim pojęcia oraz funkcji pochwy kobiety. Zauważył on jednak, iż stosunek płciowy domaga się istnienia nie jakiegokolwiek narządu, lecz takiego, który umożliwiałby dokonanie tego aktu w sposób naturalny⁵.

W jurysprudencji rotalnej powstaje bowiem *dubium*: w jakim przypadku defekt narządu powoduje impotencję kobiety? W myśl opinii M. Pompеды skutki takie wywołują: brak pochwy, zbyt małe jej rozmiary

³ Zob. E. Maurizio. Manuale di clinica ostetrica e ginecologica. Roma 1962 s. 631: „L'atresia vaginale consiste in una mancata canalizzazione più o meno estesa di questo organo. Com'è noto dall'embrologia, la vagina si forma in seguito alla canalizzazione di un cordone epiletale solido derivato dalla fusione dei due dotti di Mueller. Quando questa canalizzazione è in qualche punto incompleta in quel tratto si forma appunto una zona di atresia («atresia primitiva»).

· L'atresia della vagina si rende per lo più manifesta solo dopo l'inizio della mestruazione non potendo il sangue mestruale defluire all'esterno.

· Un'altra malconformazione che è dato talora osservare è la mancanza parziale o totale della vagina («agenesia vaginale»).

· L'agenesia o aplasia vaginale è dovuta all'arresto di sviluppo di dotti di Mueller: di modo che tra il retto posteriormente, e la vescica e l'uretra anteriormente, anziché esservi un organo cavo, vi è un tessuto fibroso”.

⁴ Zob. X. Ochoa. Leges Ecclesiac. T. 1. n. 1599, col. 2050. Czytamy tutaj: „Sufficit ut vir, aliquo saltem modo, etsi imperfecte, vaginam penetret, atque immediate in ea seminationem saltem partialem naturali modo peragat”.

⁵ Dec. c. Pinto z 27. 10. 1995 r., jw. s. 591. Audytor rotalny stwierdził: „Non est ambigendum quod, si ex una parte verbum «sufficit» in Declaratione, sensum cautelativum innuat, ex altera parte vero parte nihil praecise affirmavit de notione et functione vaginae. Ast aliquid magni momenti intelligere possumus, seu vaginam requiri, non quancumque vaginam, sed illam, quae permittat actum coniugalem *naturali modo* peragendum. Conceptus igitur vaginae praescindere nequit a necessaria *conditione* a Declaratione expressa, quod ipsa *naturaliter* concurrat ad copulam, non igitur ad recursum ad mediis seu actis extraordinariis, non necessario externis vel contra naturam”.

oraz niedostępność do niej (*impervietá*). Te anomalie organiczne uniemożliwiają bowiem dokonanie naturalnej penetracji przez mężczyznę. Ponadto zauważył on, iż wad anatomicznych nie mógłby zastąpić żaden inny sztucznie utworzony otwór w ciele kobiety⁶.

P. V. Pinto skonstatował również, iż ze stosunkiem małżeńskim dokonanym *humano modo* nie mamy również do czynienia w przypadku gwałtu. W kanonistyce pod tym pojęciem nie rozumie się jedynie aktu dokonanego na wskutek dysonansu pomiędzy współzyczącymi stronami, lecz również nieuporządkowane racje i sposoby współżycia przeciwne ludzkiemu współżyciu seksualnemu⁷.

3. Stan faktyczny

Ponens sprawy w części *de facto* wyroku dokonał nie tylko gruntownej analizy zaistniałego schorzenia, lecz również nawiązał do treści argumentacji faktycznej poprzedniego orzeczenia rotalnego.

Zauważył on, iż oświadczenia stron oraz zeznania świadków wykazały istnienie poważnych trudności w pożyciu intymnym małżonków. Za nieuzasadnioną uznał natomiast opinię obrońcy węzła trybunału diecezjalnego, w myśl której rozmiary pochwy były wystarczające dla naturalnego współżycia małżeńskiego.

W postępowaniu dowodowym uzyskano moralną pewność co do faktu niedopełnienia małżeństwa. Inkonsumacja nie wynikała jednak z waginizmu kobiety, lecz z wad rozwojowych jej narządów. Potwierdziła to pozwana w swych zeznaniach. Poprawa stanu zdrowia nie nastąpiła również po przeprowadzeniu interwencji chirurgicznej. Pochwa mierzyła bowiem zaledwie 4 cm. Niedrożność kanalizacji (*athresia vaginalis*) oraz zahamo-

⁶ Zob. M. Pompedda. Sudi di diritto matrimoniale canonico. Milano 1993 s. 355: „Resta però da chiedersi che cosa si debba giuridicamente intendere per vagina...Che la vagina possa presentare difetti che inducono una impotenza femminile, é fuori discussione: tali sono la «mancanza di vagina», l' «impervietá» di essa ed anche al «ristrettezza» ed «esiguitá» che non permette l'immissione del membro virile.

· D'altro canto si é osservato che non può supplire la vagina e le sue funzioni una qualsiasi altra apertura nel corpo di donna, quasi una formazione mostruosa”.

⁷ Dec. c. Pinto z 27. 10. 1995 r., jw. s. 591: “Iipse certo certius etiam statuit copulam coniugalem perficiendam *naturaliter humanoque modo*, id est non per modos in naturam et personas *violentiam* inferentes: verbo *violentiae* significationes non unice copulam inter volentem et nolentem compartem; sed etiam deordinatam rationem modumque omnibus hominibus contrarium copulae peragendae”.

wanie rozwoju narządu (*aplasia seu agenesis vaginalis*) były schorzeniami ciężkimi oraz nieuleczalnymi. Zdaniem biegłych w przypadku lżejszym dla poprawy stanu zdrowia wystarczyłby zabieg lekarski⁸.

W prezentowanym procesie wystąpiło również zaburzenie zwane w języku medycznym *agenesia utero – ovarica*, czyli niedorozwój zarówno macicy jak i jajników. Skutkiem niedrożności pochwy są bóle związane z niemożliwością odpływu krwi menstruacyjnej; w przypadku zaś zaistnienia przedstawionych wyżej wad rozwojowych owe dolegliwości nie występują. Schorzenia te jednak uniemożliwiają współżycie seksualne⁹.

Jak wspomniano już wyżej, ponens rotalny nawiązał również do argumentacji faktycznej poprzedniego turnusu rotalnego, opierającej się na oświadczeniach stron, zeznaniach świadków oraz opinii biegłych.

W postępowaniu dowodowym pozwana stwierdziła, iż w czasie narzeczeńskim nie doszło do wzajemnego poznania w sferze seksualności. Toteż będąc świadomą własnych anomalii organicznych symulowała ona ciążę. Potwierdziła ponadto fakt, iż po zawarciu związku małżeńskiego miały miejsce stosunki seksualne, lecz jednak niepełne¹⁰.

Audytorzy rotalni uznali za wiarygodne oświadczenia powoda, w myśl których wspólnota małżeńska trwała tak długo jedynie ze względu na częstą jego nieobecność w domu. Z drugiej zaś strony żywił on nadzieję, iż zabiegi chirurgiczne zmienią stan zdrowia pozwanej.

W dowodzeniu szczególnego znaczenia nabrało zeznanie matki powoda. Ona zwróciła bowiem uwagę, iż synowa dopuściła się fałszu. Przedstawiła bowiem trybunałowi zaświadczenie lekarskie poświadczające istnienie ciąży jej kuzynki¹¹.

⁸ Maurizio, jw. s. 631: „Nci casi in cui l'atresia é limitata, é sufficiente sbrigliare i tessuti e porre un tubo di plastica in vagina per un cero tempo”.

⁹ Tamże s. 632: „Mentre nell'atresia vaginale si hanno crisi dolorose accessionali, in rapporto alle ricorrenze mestruali ed all'impossibilità per il sangue mestruale di essere eliminato, nell'agenesia vaginale, coesistono quasi di regola un'aplasia uterina, si ha spesso solo l'amenorrea e mancano i dolori periodici. Esiste inoltre impossibilità ad effettuare il rapporto sessuale”.

¹⁰ Dec. c. Pinto z 27. 10. 1995 r., jw. s. 593. Pozwana stwierdziła: „Sia la prima notte che dopo, i rapporti ci sono stati...ma sempre incompleti”.

¹¹ Dec. c. Pinto z 27. 10. 1995 r., jw. s. 594: „Circa la nuora dice che é religiosa e onesta (sic!), non però veritiera come dimostrato dal fatto che, prima del matrimonio, lei si era dichiarata incinta e aveva presentato un certificato medico che invece era di una sua cugina. Fatte le ricerche da parte nostra fa scoperta talc macchinazione, escogitata dalla fidanzata col proposito di giungere la piú presto al matrimonio, nel timore di perdere il fidanzato allora in servizio militare”.

· Ekspertyzy biegłych potwierdziły obecność zaistniałego schorzenia. Należy jednocześnie dodać, iż pozwana nie chciała poddać się dodatkowym badaniom zaleconym przez II turnus rotalny. W myśl opinii ponensa sprawy zachowanie to potwierdziło pełną jej świadomość co do istniejących zaburzeń.

Postępowanie dowodowe wykazało uprzedniość oraz trwałość impotencji pozwanej. Stąd też sędziowie rotalni wydali wyrok *pro nullitate*.

Zakończenie

Zaprezentowane orzeczenie rotalne stanowi ciekawy przykład wyrokowania z tytułu impotencji kobiecej. Audytor rotalny nie ograniczył się jedynie do analizy doktrynalnej związanej z wystąpieniem tejże przeszkody, lecz posiłkując się literaturą medyczną, ukazał naturę schorzeń kobiety oraz ich wpływ na nieważność zawartego związku. Szczególnie godnym podkreślenia jest fakt, iż dla pracowników trybunałów kościelnych szczególnie cenną część decyzji rotalnej stanowi nie tylko argumentacja *in iure*, lecz także część *de facto*. W tej ostatniej ponens rotalny odniósł on się bowiem do schorzenia zwanego „*agenesia utero – ovarica*”, czyli do niedorozwoju zarówno macicy jak i jajników.

L'influenza d'impotenza organica femminile sulla validità del matrimonio nella luce della sentenza della Rota Romana c. Pinto del 27. 10. 1995

Sommario

· Si tratta di una sentenza rotale *pro nullitate*., emanata dal titolo del can. 1084. Il ponente rotale ha concentrato la sua attenzione alla questione d'impotenza organica femminile. Questo impedimento impedisce il matrimonio in forza del diritto naturale. Il ponente rotale sottolinea che si deve distinguere l'impotenza fisica da quella funzionale. Soltanto la l'impotenza antecedente e perpetua causa la nullità del matrimonio.